

UDK 811.163.42'342.8(497.5Osijek)

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćen za tisak 28.05. 2020.

<https://doi.org/10.29162/jez.2020.3>**Lorna Rajle¹****Elenmari Pletikos Olof²****Blaženka Martinović³**¹Filozofski fakultet Osijek²Filozofski fakultet Zagreb³Filozofski fakultet Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli

Zanaglasne dužine u osječkom govoru

Jedno je od nestabilnih mjesta hrvatske ortoepske norme naglasni sustav i u okviru njega izgovor/ostvaraj zanaglasnih dužina. Novija istraživanja hrvatskoga govora pokazuju da u mnogim hrvatskim urbanim govorima nestaje razlikovanje (ili ga i nema) dugih i kratkih zanaglasnih slogova te da je reduciranje dužina prisutno i u govorima s novoštokavskim četveronaglasnim sustavom (Pletikos Olof 2013). Ta se pojava često objašnjava posljedicom obilježenosti i niskog stupnja poželjnosti ostvarivanja zanaglasnih dužina među govornicima hrvatskog jezika (Škarić i Lazić 2002). Budući da standardna norma treba određivati ono što je stilski neutralno i neobilježeno, jezikoslovci u tom segmentu prešutno prihvaćaju odmak od propisa. U svjetlu proučavanja hrvatskih urbanih govora cilj je rada opisati ostvaraje zanaglasnih dužina u osječkom govoru (posebice u paradigmi imenica e-vrste, u nekim sufiksima te u prezentu glagola i određenim oblicima pridjeva) te ih usporediti s ostvarajem modelskoga govornika hrvatskoga standarda kada namjerno izgovara i ne izgovara zanaglasne dužine, čije vrijednosti trajanja uzimamo kao referentne vrijednosti za kategorije *dugi* i *kratki*. Dosadašnja su istraživanja pokazala da se u Osijeku, čiji govor pripada novoštokavskom četveronaglasnom sustavu, najčešće gube dužine koje nisu neposredno iza uzlaznih naglasaka te da slabe (ali se najčešće ne gube) i dužine iza uzlaznih naglasaka, osobito iza dugouzlaznog (Benić 2007), no ne postoji sustavniji opis zanaglasnih dužina u navedenim kategorijama riječi. Istraživanje se temelji na analizi govora Osječana koji su čitali rečenice zasićene riječima s očekivanim dužinama. Rezultati su pokazali da u osječkom govoru postoji tendencija reduciranja zanaglasnih dužina u pojedinim oblicima, ali rjeđe iza uzlaznih naglasaka.

Ključne riječi: zanaglasne dužine; urbani govori; osječki govor; uporaba; norma.

1. Uvod

Zanaglasna dužina (zaudarna dužina) tradicionalno se naziva i nenaglašenom dužinom i u hrvatskom standardnom jeziku ostvaruje se samo iza naglašenog sloga. Ona u morfološkom smislu može imati razlikovnu ulogu, a pripada ili osnovi riječi, ili sufiksu, ili gramatičkom morfemu (Barić i dr. 1995: 69; Martinović 2014: 75). Zanaglasnu dužinu, prema propisanom standardu, imaju gramatički morfemi u pridjevsko-zamjениčkoj sklonidbi, gramatički morfemi u pojedinim padežima imeničke sklonidbe te gramatički morfemi u pojedinim kategorijama glagolskih paradigmi. Pritom se razlikuju tzv. sustavne dužine od gramatičkih dužina (vrsta gramatičkog morfema) (Jelaska 2004: 215–216; Martinović 2014: 75–80). Sustavne dužine javljaju se primjerice u sufiksima ili pred sonantom (u riječima poput: *znanost*, *neutješnost*, *čuvar*, *mlinar*, *orač...*), dok se gramatičke dužine javljaju u prezent-skim gramatičkim morfemima, određenim oblicima pridjeva, genitivu množine, genitivu i instrumentalu jednine imenica e-vrste i sl. Sustavne dužine ne moraju ulaziti u fonološki sastav hrvatskoga jezika jer su nerazlikovne, no neki oblici gramatičkih dužina jesu razlikovni, pa ih treba smatrati fonološkom pojavom (Jelaska 2004: 215–216), odnosno „dužina (je) činjenica strukture hrvatskoga jezika, pa onda i činjenica gramatike hrvatskoga jezika. I zato je treba pisati svugdje gdje to gramatika nalaže“ (Silić i Pranjković 2005: 20). Unatoč takvim standardološkim napucima neka istraživanja upućuju na činjenicu da se zanaglasne dužine u uporabnom hrvatskom reduciraju čak i u govoru izvornih novoštokavaca: „Drugo je njezin status (status dužine, nap. a.) u komunikaciji. U komunikaciji se naime ona i izgovara i ne izgovara“ (Silić i Pranjković 2005: 20).

Štoviše, ostvaraj zanaglasnih dužina u hrvatskom se razgovornom jeziku uglavnom doživljava nepoželjnim te se često povezuje s govornikovim regionalnim podrijetlom i društvenim statusom, pri čemu se oni koji ih sustavno čuvaju nerijetko procjenjuju slabije obrazovanima i smještaju u kategoriju nižega društvenog statusa (Škarić i Lazić 2002; Martinović 2017).

Noviji jezikoslovni radovi koji se bave hrvatskom ortoepskom normom polaze od pretpostavke da ju je „potrebno normirati na temelju odnosa *uzusa* i *norme* s uzorom u uporabnoj stvarnosti“ (Matešić 2009), tj. uzimati u obzir onaj uzusni odabir kojemu se daje prednost u jezičnoj zajednici te predstavlja „argument stvarne jezične uporabe u zajednici“. K tome i u mnogim hrvatskim urbanim govorima nestaje razlikovanje (ili ga i nema) dugih i kratkih zanaglasnih slogova, a reduciranje dužina prisutno je i u govorima s novoštokavskim četveronaglasnim sustavom (Pletikos Olof 2013).

Kao prilog opisu hrvatskog uzusa, rad opisuje ostvaraje zanaglasnih dužina u osječkom govoru (posebice u paradigmi imenica e-vrste, u proširenim tvorbenim sufiksima te u prezentu glagola i određenim oblicima pridjeva), kao primjeru jednog od triju novoštokavskih dijalekata štokavskog narječja s četveronaglasnim sustavom za koji se pretpostavlja da u nekim oblicima još uvijek čuva zanaglasne dužine. Dosadašnja su istraživanja pokazala da se u Osijeku najčešće gube dužine koje nisu neposredno iza uzlaznih naglasaka te da slabe (ali se najčešće ne gube) i dužine iza uzlaznih naglasaka, osobito iza dugouzlaznog (Benić 2007), a ovaj rad daje sustavni opis zanaglasnih dužina u navedenim kategorijama riječi.

Tome se primarnom cilju – sustavnom opisu zanaglasnih dužina – pridodaje još jedan cilj, a to je usporedba dvaju metodoloških pristupa u istraživanju prozodijskih ostvaraja. Prvi među njima odnosi se na slušnu percepciju istraživača, što je vrlo zastupljena metoda u mnogim radovima u kojima se istražuju govori na terenu, dok se druga odnosi na akustičku analizu, uobičajenu u fonetičkim istraživanjima, koja na pitanje o egzaktnom postupku utvrđivanja ostvaraja odgovara uvođenjem usporedbe istraživanih ostvaraja s ostvarajima kod modelskoga govornika.

2. Metodologija

Ostvaraj zanaglasnih dužina u osječkom govoru istražen je na temelju slušne i akustičke analize govora devetero rođenih Osječana koji žive i rade u Osijeku, kojima je barem jedan roditelj proveo djetinjstvo i život u Osijeku te za koje se na temelju realizacije segmentnog i suprasegmentnog plana može tvrditi da su tipični osječki govornici.¹ Sav govorni materijal korišten za istraživanje snimljen je aparatom *Zo-om H4n Pro 4-Channel Handy Recorder* 4-kanalnim prijenosnim ručnim snimačem zvuka, a akustička analiza podataka učinjena je u programu Praat (Boersma i Weenik 2017).

Istraživanje je provedeno tako što je snimljen govor informanata koji čitaju unaprijed pripremljene rečenice s riječima u kojima jezični priručnici propisuju zanaglasne dužine.

U jezičnom materijalu koji su govornici čitali bilo je zastupljeno ukupno 35 tro-složnih riječi s prvim naglašenim slogom i propisanom dužinom na prvom ili drugom zanaglasnom slogu, ili pak s propisanim dužinama na oba zanaglasna sloga.

¹ Cjelokupni govorni materijal obuhvaća snimljeni govor 90 Osječana, od čega je za akustičku analizu izdvojeno devetero reprezentativnih govornika kod kojih je slušnom percepcijom procijenjeno da imaju najupečatljiviji „osječki“ naglasak.

Riječi su stavljene u finalni rečenični položaj i rečenični kontekst koji nedvosmisleno ukazuje na traženo značenje riječi.

Primjeri riječi za analizu odabrani su prema kategorijama u kojima jezični priručnici propisuju zanaglasne dužine (etimološke ili fonetski uvjetovane dužine te dužine u osnovi ili korijenu riječi):

a) Imenice s dužinom na sufiksu

- imenice na -ost: *spùtānōst, mīstičnōst, skūčēnōst, nāklonōst*
- imenice na -ik/-nik: *prīvātīnīk, rāzrednīk, nāstāvīnīk, pūkōvīnīk*
- imenice na -ar: *nādīnīcār, kōmīcār, zādīrugār*

b) Pridjevi s dužinom u osnovi i nastavku

- pridjevi na -an i -en: *pāsīvan, sīgūran, rāzdrāgān, nāpōran, zāmōran, zādūžen*
- pridjevi na -ski i -čki: *jādrānskī, hrvātskī, mōrnārskī, rādīnīčkī*

c) Pridjevi s dužinom u pridjevsko-zamjениčkoj sklonidbi

- pridjevi u G ili A jd.: *spāšenōg, smūšenōg*

d) Imenice u genitivu i instrumentalu jednine imenica e-vrste

- *ōpekē, kritikē, sādnicē*
- *pūricōm, vèzicōm, pèrnicōm, prīrodōm*

e) Prezent glagola

- glagoli u 1. l. jd.: *zādūžīm, pòmognēm*
- glagoli u 1. l. mn.: *pītāmo, mākñēmo, žīvīmo*

U ispitivanim riječima slušno i akustički analiziran je izgovor zanaglasnih vokala kod svih devetero govornika. Slušnom je analizom (koju su provele autorice rada) ponajprije utvrđen ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine u svakoj riječi u izgovoru svih govornika. Pritom je utvrđeno da se slušna procjena u jednom dijelu primjera podudara kod svih triju autorica (te su procjene smatrane sigurnima), a u drugom dijelu primjera kod samo dviju njih (te su procjene smatrane nesigurnima). Posebno su prikazane sigurne i posebno nesigurne procjene (Tablica 1), a posebno se donose i objedinjeni rezultati obiju procjena (Tablica 3). S obzirom na to da su postoci i sigurnih i nesigurnih procjena pokazali velik stupanj podudarnosti, u daljnjim analizama i usporedbama uzimani su u obzir rezultati objedinjenih sigurnih i nesigurnih procjena.

Rezultati dobiveni slušnom procjenom uspoređeni su (Tablice 6, 7, 8 i 9) s akustičkim mjerenjima trajanja istih vokala modelskog govornika hrvatskog standarda kada izgovara i kada (s namjerom) ne izgovara zanaglasne dužine, čije su vrijednosti trajanja uzete kao referentne vrijednosti za kategorije *dugi* i *kratki*. Referentna je

govornica fonetičarka izvježbana izgovarati različite ostvaraje te joj je za potrebe našeg istraživanja kao smjernica za izgovor standarda s dužinama poslužio opis trajanja slogova koji donosi Škarić (1991: 322–323). Prije računanja prosječnih trajanja vokala i prije njihove usporedbe s referentnim vrijednostima izjednačena su tempa artikulacije Osječana i referentne govornice u svakoj izgovorenoj riječi² te je tako dobiveno trajanje vokala koje bi govornik ostvarivao kada bi imao jednak tempo artikulacije kao referentna govornica. Tako izračunano trajanje vokala osječkih govornika uspoređeno je (Tablica 4 i 5) s trajanjem vokala modelske govornice hrvatskog standarda da bi se dobila realna razlika u trajanju vokala osječkih govornika i referentne govornice, tj. odnos trajanja naglašenog vokala između osječkog govora i neutralnog standarda. Tempo artikulacije (TA) za govornike i referentnu govornicu izračunan je prema formuli:

$$TA = n/d^3$$

gdje je:

n – broj slogova u riječi

d – vrijeme artikulacije (trajanje izgovorene riječi),

a tempa artikulacije Osječana i referentne govornice izjednačena su prema formuli:

$$d_i = TA_r \times d_r / TA_i$$

gdje je:

d_i – trajanje vokala koje bi ispitanik izgovarao kada bi imao jednak tempo artikulacije kao referentna govornica

TA_r – tempo artikulacije referentne govornice

d_r – trajanje vokala referentne govornice

TA_i – tempo artikulacije ispitanika

² Prema Bakran (1996: 255), „tempo artikulacije raste s povećanjem broja slogova izgovorne cjeline“. Prema tome proizlazi da se trajanje glasova u izgovoru smanjuje što je veći tempo artikulacije, no Bakran napominje da povećanje tempa artikulacije nije linearna funkcija povećanja broja slogova. Kako trajanje glasova, između ostaloga, ovisi uvelike o tempu artikulacije, odnosno o brzini izgovora, izmjerena trajanja glasova dviju osoba ne mogu se ni usporediti ako se ne izjednače tempa artikulacije.

³ Bakran (1996: 254) formulu ispisuje kao $TA = n/ta$ (gdje je TA – tempo artikulacije, n – broj slogova, ta – vrijeme artikulacije, koje se dobiva iz formule: $ta = tg - tp$ (gdje je tg – ukupno vrijeme govorenja, tp – trajanje pauzi). Budući da je za potrebe ovoga istraživanja mjereno tempo artikulacije samo jedne riječi, pauza nije ni bilo, pa vrijeme artikulacije zapravo predstavlja izmjereno trajanje izgovora riječi. Zbog toga je simbol ta zamijenjen simbolom d.

Razlog zbog kojega je trajanje vokala osječkih govornika uspoređeno s trajanjem vokala u dvama različitim izgovorima jedne referentne govornice jest taj što se čini da se u osječkom govoru, unatoč tendenciji gubljenja zanaglasnih dužina, u nekim oblicima riječi one ostvaruju, ali traju kraće od dužina koje izgovaraju profesionalni govornici kada teže govoriti standardom.

Budući da je jedan od ciljeva rada odrediti stvarnu razliku između modelske govornice i skupine osječkih govornika u trajanju vokala koji u hrvatskom standardnom jeziku nose zanaglasnu dužinu, to je uvjetovalo pristup utvrđivanju značajnosti rezultata mjerenja. Izračunata je aritmetička sredina akustički izmjerenih trajanja vokala kod skupine osječkih govornika i zatim je taj rezultat uspoređen s trajanjem vokala referentne govornice. Kako je poznato da promjene u trajanju kraćem od 10 ms nisu čujne (Lehiste 1970: 13), u provedenom istraživanju svaka razlika veća od 10 ms smatrala se značajnom.

3. Rezultati i rasprava

3.1. *Slušna percepcija*

Rezultati slušne percepcije gdje su autorice rada procjenjivale ostvaraj/neostvaraj zanaglasnih dužina kod devetoro osječkih ispitanika pokazuju da se sve tri procjeniteljice potpuno slažu u onome što čuju u 224 od ukupno 315 primjera, što iznosi 71%. U 86 primjera (što iznosi 27%) slažu se njih dvije, dok se u samo 5 primjera (2%) sve tri razlikuju u mišljenjima. To znači da u 29% slučajeva nije sigurno izgovaraju li se pojedini primjeri riječi s ostvarenim zanaglasnim dužinama ili bez njih,⁴ pa je zbog toga ponajprije učinjena analiza sigurno procijenjenih pojava (u kojima su sve tri procjeniteljice jednako čule ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine), a zatim je to isto učinjeno i za nesigurno procijenjene pojavnice (u kojima su dvije procjeniteljice jednako čule ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine, v. Tablice 1, 2 i 3) kako bi se utvrdilo postoje li razlike u rezultatima. Primjeri u kojima se sve tri procjeniteljice razilaze u mišljenju oko ostvaraja zanaglasnih dužina nisu analizirani.

⁴ Jedan od glavnih problema kod slušne percepcije možda je i taj što procjenitelji nesvjesno očekuju ostvaraj određenog naglaska i zanaglasne dužine pa ih tako i čuju, premda su možda drukčije izgovoreni. Zbog toga je metodu slušnog prepoznavanja potrebno upotpuniti akustičkim metodama da bi se eliminirao utjecaj subjektivnog doživljaja.

Tablica 1. Ostvaraji/neostvaraji zanaglasnih dužina – slušna percepcija

Govornik	G1		G2		G3		G4		G5		G6		G7		G8		G9	
	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP	SP	NP
sputanost	0			1	0			1	0		0		0		0		0	
mističnost	0		0		0		0		0			2		0	0			2
skučenost	0		0		0	0	0		0		0		0		0		0	
naklonost	0		0		0		0		0		0		2		0			R
Σ pojavn.	4	0	3	1	3	1	3	1	4	0	3	1	1	3	3	1	2	1
privatnik	1			1	0			0		0	1			1	0		0	
razrednik	2		0		0		0		0		0		0		0		0	
nastavnik		2		R	0			1	0			0				1	0	
pukovnik		2	1		0		1		1		1		1		1		1	
Σ pojavn.	2	2	2	1	4	0	2	2	3	1	3	1	3	1	3	1	4	0
nadničar	0		0		0		0		0		0		0		0		0	
komičar	2		0		0		0			0	0		0		0		0	
zadržugar		2		2	0		0		0				2					
zadržgar											2				2		2	
Σ pojavn.	2	1	2	1	3	0	3	0	1	2	3	0	3	0	3	0	3	0
pasivan	0			2	0		0		0		1			1	0		0	
siguran	0			0	0		0		0		0		0			0		1
zadužen		1		R		0	1		1		0		1		1		1	
razdragan		1		1	0		0		0		1			1	1			1
naporan	0		0		0		0		0		0			0	0		0	
zamoran	0		0		0		0		0		0		0		0		0	
Σ pojavn.	4	2	2	3	4	2	6	0	5	1	5	1	2	4	4	2	3	3
jadranski	0			0	0			2	0			1		1	0		0	
hrvatski		1	1			0		0	1		1		1		0		1	
mornarski		0		1		1	0			1	1			1		0		1
radnicki	0		0		0		0		0		0			0	0		0	
Σ pojavn.	2	2	2	2	2	2	2	2	3	1	3	1	1	3	3	1	3	1
puricom		0	0		0		0		0		0		0		0		0	
vezicom	0		0		0		0		0		0		0		0		0	
pernicom	0		0		0		0		0		0		0		0		0	
prirodcom	0			2	0		0		0			2	0		0		0	
Σ pojavn.	3	1	3	1	4	0	3	1	4	0	2	2	4	0	4	0	4	0
zaduzim		R		1	1		1			1		R		2		1		1
pomognem		0		0	0		0			2	2		0		0			0
Σ pojavn.	0	1	0	2	2	0	1	1	0	2	1	0	1	1	1	1	0	2
spasenog	0			2	0		0		0		0		0		0		0	
smusenog	0			2	0		0		0		0		0		0		0	
pitamo		0	0		0		0		0		0		0		0		0	
maknemo		0	0		0		0		0		0		0			1	0	
zivimo		2	1		0			1	0			0	0			1		1
Σ pojavn.	2	3	3	2	5	0	3	2	5	0	4	1	5	0	3	2	4	1
opeke	0		0		0		0		0		0		0		0		0	
kritike	0		0		0			2	0		0		0		0			2
sadnice		0	0		0			2	0		0			2	0		0	
Σ pojavn.	2	1	3	0	3	0	1	2	3	0	3	0	2	1	3	0	2	1
Ukupno	21	13	20	13	30	5	24	11	28	7	27	7	22	13	27	8	25	9

SP – sigurna procjena (sve tri procjeniteljice jednako čuju ostvaraj/neostvaraj zanaglasne dužine); NP – nesigurna procjena (dvije procjeniteljice jednako čuju ostvaraj/neostvaraj zanaglasne dužine); R – sve tri procjeniteljice različito čuju ostvaraj/neostvaraj zanaglasne dužine (pojavnice nisu ušle u statističku obradu); 0 – bez ostvarenih zanaglasnih dužina; 1 – ostvarena prva zanaglasna dužina; 2 – ostvarena druga zanaglasna dužina

Kako su među riječima u kojima je ispitivan ostvaraj zanaglasnih dužina zastupljeni primjeri i s propisanom prvom i s propisanom drugom zanaglasnom dužinom, ali i s propisanim objema zanaglasnim dužinama, za svaku je riječ analiziran ostvaraj/neostvaraj pojedine dužine, odnosno kračine.

Kako je razvidno iz rezultata u Tablici 2, analizom sigurno procijenjenih pojavaonica dobiveni su sljedeći podaci: od ukupno 92 pojavaonica s očekivanim ostvarajem prve zanaglasne dužine koje su ušle u statističku obradu, u 22 slučaja (što iznosi 23,91%) zaista se i čula zanaglasna dužina. Druga zanaglasna dužina ostvarena je u 7 slučaja od ukupno 176, što iznosi 3,98%, a obje zanaglasne dužine nikad se ne ostvaruju u jednoj riječi, iako je očekivano da će biti ostvarene u 44 slučaja. U 195 slučaja od ukupno 224 (što iznosi 87,05%) zanaglasne dužine nisu se ostvarile u izgovoru. Značajno je da je među sigurno procijenjenim pojavaonicama najviše onih u kojima se ne ostvaruje nijedna zanaglasna dužina.

Nadalje, prema slušnoj percepciji, ostvaraj zanaglasne dužine ne ovisi o gramatičkoj kategoriji riječi te se ona češće čuje u iskonski dugim slogovima ili na mjestima duljenja pred skupom s prvim članom sonantom te neposredno iza naglašenog sloga, posebice iza kratkouzlaznog. Tako se u imenicama na -ost, -ik i -ar dužina na sufiksu ostvaruje u zanemarivom broju pojavaonica (prema sigurnoj procjeni, samo u četiri slučaja od ukupno 97 (4,12%), i to u riječima *razrednik*, *komičar* i *zadruگار*), a slično je i s dužinama u konjugaciji te pridjevske-zamjeničke sklonidbi i sklonidbi imenica: za drugu zanaglasnu dužinu procijenjeno je da se sigurno ostvaruje samo u jednom od ukupno 4 primjera, i to u riječi *pomognem* (što iznosi 25%). Rezultati također pokazuju da se dužina na sufiksu prema sigurnoj slušnoj procjeni najčešće ostvaruje u riječi *zâdrugār* (u 4 od 6 slučajeva, što iznosi 66,67%). Međutim ovdje valja napomenuti da se ta riječ u Osijeku vrlo često naglašava i kao *zadrugār* (a upravo je tako izgovorilo troje od četvero ispitanika za koje je procijenjeno da su ostvarili zanaglasnu dužinu na zadnjem slogu), pa je time dužina na -ar zapravo prva zanaglasna, a ne druga (Tablica 1).

Tablica 2. Ukupan broj ostvarenih i neostvarenih zanaglasnih dužina prema sigurnoj procjeni

	Broj pojavaonica	%	Ukupni broj mogućih pojavaonica
Ostvarena 1. zd	22	23,91	92
Ostvarena 2. zd	7	3,98	176
Ostvarene obje zd	0	0,00	44
Nije ostvarena zd	195	87,05	224

Veća sustavnost u ostvarajima zanaglasnih dužina u osječkom govoru primjećuje se pri analizi svake riječi zasebno. Naime, među sigurno procijenjenim pojavnicama prva zanaglasna dužina značajno se ostvarila (u više od 50% slučajeva) u primjerima: *pùkōvnik* (u 7 od ukupno 8 slučajeva, što iznosi 87,50%), *hrvātskī* (u 5 od ukupno 6 slučajeva, što iznosi 83,33%), *zàdūžīm* (u 2 od ukupno 2 slučaja, što iznosi 100%) i *zàdūžen* (u 1 od 1 slučaja, što iznosi 100%), a nešto rjeđe u riječima *mòrnārskī* (u 1 od 2 slučaja, što iznosi 50%), *prìvātnīk* (u 2 od ukupno 5 primjera, što iznosi 40%), *ràzdrāgān* (u 2 od 5 slučaja, što iznosi 40%), *živīmo* (1 od 4 slučaja, što iznosi 25%) i *pāsīvan* (u 1 od 6 slučajeva, što iznosi 16,67%). Primjetno je, dakle, da su to sve dužine neposredno iza naglašenog sloga (i to kratkouzlaznog) i(li) ispred skupa s prvim članom sonantom (*pùkōvnik*, *hrvātskī*, *zàdūžīm*, *zàdūžen*, *mòrnārskī*, *ràzdrāgān*) ili je, rjeđe, riječ o iskonski dugim slogovima ili dužini u osnovi (*prìvātnīk*, *pāsīvan*) (Tablica 1).

Važno je istaknuti da se u riječima u kojima se propisuju obje zanaglasne dužine (*spùtānōst*, *prìvātnīk*, *nāstāvnīk*, *pùkōvnik*, *ràzdrāgān*, *jādrānskī*, *hrvātskī*, *mòrnārskī*, *zàdūžīm*) prema sigurnoj procjeni ostvaruje samo prva (iako se često ni ona ne ostvaruje: od ukupno 44 pojavnice čuje se u 19 slučajeva, što iznosi 43,18%), dok se druga zanaglasna dužina u tim primjerima prema sigurnoj procjeni uopće ne ostvaruje.

Ako se pak u statističku obradu uključe zajedno podaci i sigurnih i nesigurnih ostvaraja (dakle, pribroje li se navedenim rezultatima i primjeri u kojima su dvije procjeniteljice jednako čule ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine), rezultati su slični (Tablica 3): prva zanaglasna dužina ostvarena je u 58 od ukupno 143 očekivanih slučaja (što iznosi 40,56%), druga zanaglasna dužina ostvarena je u 24 slučaja od ukupno očekivanih 230 (što iznosi 10,43%), a obje zanaglasne dužine u istoj riječi nisu ostvarene ni jednom, premda je očekivano da će ih biti 78. U 228 slučaja od ukupno 310 (što iznosi 73,55%) zanaglasne dužine nisu ostvarene u izgovoru.

Analizirano prema pojedinačnim slučajevima (što je vidljivo iz Tablice 3), prva zanaglasna dužina opet se značajno ostvaruje (u više od 50% slučajeva) u primjerima: *zàdūžīm* (u 6 od 7 slučajeva, što iznosi 85,71%), *pùkōvnik* (u 7 od 9 slučajeva, što iznosi 77,78%), *zàdūžen* (u 6 od ukupno 8 slučajeva, što iznosi 75%), *ràzdrāgān*, *hrvātskī* i *mòrnārskī* (u svakoj riječi ostvaruje se u 6 od 9 slučajeva, što iznosi 66,67%) te u naglasnoj inačici *zadrùgār* (u 3 od ukupno 3 slučajeva, što iznosi 100%).⁵

⁵ Kao što je navedeno, u osječkom se govoru, uz *zàdrugār*, često javlja naglasna inačica *zadrùgār*, koju je tako izgovorilo troje od devet govornika. Zanimljivo je da je od četvero govornika kod kojih

Lorna Rajle – Elenmari Pletikos Olof – Blaženka Martinović:
Zanaglasne dužine u osječkom govoru

Tablica 3. Ukupan broj ostvarenih i neostvarenih zanaglasnih dužina tijekom slušne procjene (uključujući i sigurnu i nesigurnu procjenu)

	Riječ	Ostvarena 1. zd		Ostvarena 2. zd		Ostvarene obje zd		Neostvarena nijedna zd		Σ pojavn.
		Br.pojavn.	%	Br.pojavn.	%	Br.pojavn.	%	Br.pojavn.	%	
Imenice na -ost	sputānōst	2	22,22	0	0,00	0	0,00	7	77,78	9
	mističnōst	/	/	2	22,22	0	0,00	7	77,78	9
	skučenōst	/	/	0	0,00	0	0,00	9	100,00	9
	naklonōst	/	/	1	12,50	0	0,00	7	87,50	8
	Σ ostvarenih pojavn.	2	5,71	3	8,57	0	0,00	30	85,71	35
	%	22,00		8,57		0,00		85,71		
	Σ očekivanih pojavn.	9		35		9		35		88
Imenice na -ik	privātnīk	4	44,44	0	0,00	0	0,00	5	55,56	9
	razrednīk	/	/	1	11,11	/	/	8	88,89	9
	nastāvnik	2	25,00	1	12,50	0	0,00	5	62,50	8
	pukōvnīk	7	77,78	1	11,11	0	0,00	1	11,11	9
	Σ ostvarenih pojavn.	13	37,14	3	8,57	0	0,00	19	54,29	35
	%	50,00		8,57		0,00		54,29		
	Σ očekivanih pojavn.	26		35		26		35		122
imenice na -ar	nadničār	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	komičār	/	/	1	11,11	/	/	8	88,89	9
	zādrugār	/	/	3	50,00	/	/	3	50,00	6
	zadrūgār	3	100,00	/	/	/	/	0	0,00	3
	Σ ostvarenih pojavn.	3	11,11	4	14,81	/	/	20	74,07	27
	%	100		14,81		/		74,07		
	Σ očekivanih pojavn.	3		27		/		27		57
Pridjevi na -an, -en	pasīvan	2	22,22	1	11,11	/	/	6	66,67	9
	sigūran	1	11,11	/	/	/	/	8	88,89	9
	zadūžen	6	75,00	/	/	/	/	2	25,00	8
	razdrāgān	6	66,7	0	0,00	0	0,00	3	33,33	9
	napōran	0	0,00	/	/	/	/	9	100,00	9
	zamōran	0	0,00	/	/	/	/	9	100,00	9
	Σ ostvarenih pojavn.	15	28,30	1	1,89	0	0,00	37	69,81	53
	%	28,30		100,00		0,00		69,81		
Σ očekivanih pojavn.	53		0		9		53		115	

je sigurno procijenjen ostvaraj zanaglasne dužine na sufiksu -ar njih troje izgovorilo *zadrūgār*, što znači da je u tim slučajevima ostvarena prva (i krajnja) zanaglasna dužina. Slijedom toga, uključujući rezultate sigurne i nesigurne procjene, u riječi *zadrugar* zanaglasna dužina drugoga sloga od naglasaka ostvarena je u tri od ukupno šest pojavnica (što iznosi 50%), a prva od naglasaka ostvarena je u tri od ukupni tri slučaja, što iznosi 100%.

Pridjevi na -ski, -čki	jadrānskī	2	22,22	1	11,11	0	0,00	6	66,67	9
	hrvātskī	6	66,67	0	0,00	0	0,00	3	33,33	9
	mornārskī	6	66,67	0	0,00	0	0,00	3	33,33	9
	radničkī	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	Σ ostvarenih pojavn.	14	38,89	1	2,78	0	0,00	21	58,33	36
	%	51,85		2,78		0,00		58,33		
Σ očekivanih pojavn.	27		36		27	0	36		126	
Imenice -vrste u I. jd.	puricōm	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	vezicōm	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	pernicōm	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	prirodōm	/	/	2	22,22	/	/	7	77,78	9
	Σ ostvarenih pojavn.	/	/	2	5,56	/	/	34	94,44	36
	%	/	/	5,56		/	/	94,44		
Σ očekivanih pojavn.	/	/	36				36		72	
Prezent glagola na -im, -em	zadūžim	6	85,7	1	14,3	0	0	0	0	7
	pomognēm	/	/	2		/	/	7		9
	Σ ostvarenih pojavn.	6	37,50	3	18,75	0	0,00	7	43,75	16
	%	85,71		18,75		0,00	0,00	43,75		
Σ očekivanih pojavn.	7		16		7		16		46	
Pridjevi s nast. -og	spašenōg	/	/	1	11,11	/	/	8	88,89	9
	smušenōg	/	/	1	11,11	/	/	8	88,89	9
	Σ ostvarenih pojavn.	/	/	2	11,11	/	/	16	88,89	18
	%	/	/	11,11		/	/	88,89		
Σ očekivanih pojavn.	/	/	18		/	/	18		36	
Prezent glagola, 1. l. mn.	pitāmo	0	0,00	/	/	/	/	9	100,00	9
	maknēmō	1	11,11	/	/	/	/	8	88,89	9
	živīmo	4	44,44	1	11,11	/	/	4	44,44	9
	Σ ostvarenih pojavn.	5	18,52	1	3,70	/	/	21	77,78	27
	%	27,78				/	/	77,78		
Σ očekivanih pojavn.	18		/		/	/	27		45	
G. jd. imenice -vrste	opekē	/	/	0	0,00	/	/	9	100,00	9
	kritikē	/	/	2	22,22	/	/	7	77,78	9
	sadnicē	/	/	2	22,22	/	/	7	77,78	9
	Σ ostvarenih pojavn.	/	/	4	14,81	/	/	23	85,19	27
	%			14,81				85,19		
Σ očekivanih pojavn.	/	/	27		/	/	27		54	
Ukupno	ostvarenih pojavnica	58	40,56	24	10,43	0	0,00	228	73,55	
	očekivanih pojavnica	143		230		78		310		

U primjerima *prīvātnīk* i *živīmo* prva se zanaglasna dužina ostvaruje u svakoj u 4 od ukupno 9 slučajeva (što iznosi 44,44%), dok se u ostalim riječima ona čuje kao ostvarena u samo 25% slučajeva i manje, i to u: *nástāvnik* (u 2 od 8 slučajeva, što iznosi 25%), *spūtānōst*, *pāsīvan* i *jādrānskī*, (u svakoj se ostvaruje u 2 od 9 slučajeva, što iznosi 22,22%) te *sīgūran* i *māknēmo* (u svakoj se ostvaruje jednom od 9 slučajeva, što iznosi 11,11%).

Ostvaraj krajnje zanaglasne dužine čuje se u riječima: *mīstičnōst*, *prīrodōm*, *pòmognēm*, *kritikē*, *sádnicē* (u svakoj se ostvaruje u 2 od ukupno 9 slučajeva, što iznosi 22,22%), *zādūžīm* (u 1 od 7 slučajeva, što iznosi 14,29%), *náklonōst* i *nástāvnik* (u svakoj u po jednom od 8 slučajeva, što iznosi 12,50%) te *rázrednik*, *pūkōvnīk*, *kòmicār*, *jādrānskī*, *spāšenōg* i *smūšenōg* (u svakoj u po jednom od 9 slučajeva, što iznosi 11,11%) (Tablica 3).

Dakle, uključujući i sigurne i nesigurne ostvaraje u analizu, rezultati potvrđuju rezultate dobivene na temelju analize podataka s uključenim samo sigurnim ostvarajima: zanaglasna dužina najčešće se čuje neposredno iza kratkouzlaznog naglasaka i(li) ispred skupa sa sonantom (*pūkōvnīk*, *hrvātskī*, *zādūžīm*, *zādūžen*, *mòrnānskī*, *rázdrāgān*), a zatim, nešto rjeđe, u iskonski dugim slogovima ili dužini u osnovi (*prīvātnīk*, *živīmo*), s tim da se u drugoj kategoriji dužine nesigurno i rjeđe čuju još u riječima: *nástāvnik*, *spūtānōst*, *pāsīvan*, *jādrānskī*, *sīgūran* i *māknēmo*. To samo donekle potvrđuje Benićevo (2007) tvrdnju da „slabe, ali se najčešće ne gube, i duljine iza uzlaznih naglasaka, osobito iza dugouzlaznoga“. Benićevo su rezultati dobiveni slušnom procjenom i nisu potvrđivani akustičkim analizama. Naime, rezultati ovog istraživanja pokazuju da se dužine ne gube uglavnom iza kratkouzlaznih naglasaka (u više od 50% slučajeva u sigurnoj procjeni i u čak više od 65% u nesigurnoj procjeni), dok se iza dugouzlaznih uglavnom gube (prema sigurnoj se procjeni ne ostvaruju, a prema nesigurnoj ostvaruju se u riječi *nastavnik* tek u 25% i u primjeru *živimo* u 44% slučajeva, a u riječima *zamoran* i *naporan* uopće se ne ostvaruju). Štoviše, dužine iza kratkouzlaznog naglasaka (a tu se ubrajaju i riječi sa zanaglasnom dužinom ispred skupa s prvim članom sonantom) ostvaruju se u najvećem broju pojava od svih ispitivanih primjera, pa se može reći da je upravo to kategorija riječi u kojoj se u osječkom govoru, prema slušnoj percepciji, općenito najučestalije ostvaruje zanaglasna dužina. Nadalje, druga propisana zanaglasna dužina ne ostvaruje se ni u jednoj riječi u više od 22% slučajeva, osim u riječi *zadržgār*, u kojoj se ona čuje u 3 od 6 slučajeva (što iznosi 50%). Takav je rezultat dobio i Benić (2007), koji navodi: „duljine koje nisu neposredno iza uzlaznih naglasaka, najčešće se gube“. Međutim istraživanje je pokazalo da u osječkom govoru postoji još jedna kategorija riječi u kojoj se prema slušnoj procjeni donekle čuvaju zanaglasne dužine: one se ponekad ostvaruju i u iskonski dugim slogovima ili u riječima

koje imaju dužinu u osnovi (doduše znatno rjeđe, prosječno od 11% do 44%), a to su većinom primjeri s ostvarenom dužinom iza kratkosilaznog naglaska (*prīvātņīk, žīvīmo, spūtānōst, pāsīvan, jādrānskī te sīgūran i māknēmo*).

Općenito, dakle, rezultati našega istraživanja dobiveni metodom slušne percepcije pokazuju da se zanaglasne dužine u osječkom govoru ostvaruju u 26,45% slučajeva (prema nesigurnoj procjeni), što je gotovo jednak postotak onomu koji je dobila Pletikos (2013) ispitujući ostvaraj zanaglasne dužine u slavonskom izgovoru visokoobrazovanih govornika koji teže govoriti standardom (u njezinu su se istraživanju zanaglasne dužine čule u 24% riječi). No uzimajući u obzir samo rezultate sigurne procjene, zanaglasne se dužine u govoru Osječana ostvaruju čak znatno rjeđe – u samo 12,95% slučajeva.

3.2. Akustička analiza

Akustička analiza ukupnog broja pojavnica pokazala je da osječki govornici sve vokale u slogovima koji se propisuju kao zanaglasne dužine izgovaraju kraće od referentne govornice kada izgovara riječi s propisanim zanaglasnim dužinama: prvi zanaglasni vokal u izgovoru Osječana traje 103,66 ms (sd = 25,88), a drugi 94,89 ms (sd = 28,81), dok prvi zanaglasni vokal u izgovoru referentne govornice traje 146,53 ms (sd = 29,34), a drugi 138,56 ms (sd = 33,45). To znači da je prvi zanaglasni vokal kod Osječana kraći prosječno za 42,87 ms, a drugi za 43,67 ms (Tablica 4).

Međutim u usporedbi s referentnom govornicom kada ne izgovara zanaglasne dužine, zanaglasni vokali propisani kao dugi kod osječkih govornika prosječno su duži: prvi kod osječkih govornika traje prosječno 73,49 ms (sd = 21,11), a drugi 70,04 ms, dok prvi zanaglasni vokal u izgovoru referentne govornice traje 63 ms (sd = 16,69), a drugi 62,81 ms (sd = 20,24). To znači da Osječani prvi zanaglasni slog izgovaraju duže od modelske govornice kad ne izgovara zanaglasne dužine prosječno za 10,49 ms, a drugi za samo 7,23 ms (Tablica 5), što je zanemarivo, imajući u vidu da se, prema Lehiste (1970: 13), razlika u trajanju koja je tek primjetna sluhu kreće između 10 i 40 ms. Rezultati su, dakle, na tragu Benićeve (2007) zaključka koji kaže da se u osječkom govoru zanaglasne dužine općenito „relativno krate“, no on nema akustičkih analiza da bi se utvrdilo za koliko se krate.

Lorna Rajle – Elenmari Pletikos Olof – Blaženka Martinović:
Zanaglasne dužine u osječkom govoru

Tablica 4. Prosječna trajanja zanaglasnih vokala normaliziranog tempa artikulacije – usporedba osječkih govornika i modelske govornice hrvatskog standarda kada izgovara propisane zanaglasne dužine

Kategorija riječi	Riječ	Trajanje 1. zanaglasnog vokala (u ms)				Trajanje 2. zanaglasnog vokala (u ms)							
		Trajanje vokala - govornici		Trajanje vokala – modelska govornica		Trajanje vokala - govornici		Trajanje vokala – modelska govornica		Razlika u trajanju vokala*			
Imenice na -ost	spütānōst	88,43		148,00		-59,57		87,75		101		-13,25	
	mističnōst	-		-		-		69,43		111		-41,57	
	skūčenōst	-		-		-		109,56		166		-56,44	
	nāklonōst	-		-		-		82,88		112		-29,12	
	\bar{x} n	88,43	9	148,00	1	-59,57	87,40	36	122,50	4	-35,10		
sd	17,45		0				28,53		29,42				
Imenice na -ik	prīvātnīk	115,81		159,00		-43,19		82,01		92,00		-9,99	
	rāzrednīk	-		-		-		107,10		180,00		-72,9	
	nāstāvnik	105,55		125,00		-19,45		101,55		158,00		-56,45	
	pūkōvnik	135,53		174,00		-38,47		114,46		136,00		-21,54	
	\bar{x} n	118,97	27	152,67	3	-33,70	101,32	36	141,50	4	-40,18		
sd	22,88		25,11				24,13		37,57				
Imenice na -ar	nādničār	-		-		-		117,36		169,00		-51,64	
	kōmičār	-		-		-		116,63		149,00		-32,37	
	zādruġār	-		-		-		149,84		201,00		-51,16	
	\bar{x} n	-	-	-	-	127,94	27	173,00	3	-45,06			
	sd							27,56		26,23			
Pridjevi na -an i -en	pāsīvan	79,76		146,00		-66,24		-		-		-	
	šġūran	91,85		171,00		-79,15		-		-		-	
	zādūžen	126,00		158,00		-32,00		-		-		-	
	rāzdrāġān	118,14		147,00		-28,86		105,47		138,00		-32,53	
	nāpōran	99,79		175,00		-75,21		-		-		-	
	zāmōran	110,00		162,00		-52,00		-		-		-	
	\bar{x} n	104,26	54	159,83	6	-55,57	105,47	9	138,00	1	-32,53		
sd	24,81		11,99				16,84		0		0		
Pridjevi na -ski i -čki	jādrānskī	87,71		70,00		17,71		104,62		142,00		-37,38	
	hīvātskī	118,85		141,00		-22,15		76,95		109,00		-32,05	
	mōrnānskī	88,36		105,00		-16,64		66,15		72,00		-5,85	
	rādničkī	-		-		-		76,99		110,00		-33,01	
	\bar{x} n	98,31	27	105,33	3	-7,02	81,18	36	108,25	4	-27,07		
sd	19,51		35,50				25,67		28,62				
Imenice e-vrste u I. jd.	pūricōm	-		-		-		77,74		125,00		-47,26	
	vēzicōm	-		-		-		68,91		153,00		-84,09	
	pēricōm	-		-		-		85,70		142,00		-56,3	
	prīrodōm	-		-		-		84,29		138,00		-53,71	
	\bar{x} n	-	-	-	-	-	79,16	36	139,5	4	-60,34		
sd							18,39		11,56				
I. l. jd. prez. glagola na -im, -em	zādūžīm	135,84		176		-40,16		85,90		115,00		-29,1	
	pōmognēm	-		-		-		98,91		137,00		-38,09	
	\bar{x} n	135,84	9	176	1	-40,16	92,41	18	126,00	2	-33,59		
	sd	12,99		0				20,69		15,56			

Pridjevi s nast. -og	spāšenōg		-	-	-	98,69	167,00	-68,31				
	smūšenōg		-	-	-	104,33	168,00	-63,67				
	\bar{x}	n	-	-	-	101,51	18	167,50	2	-65,99		
	sd					20,43	0,71					
I. l. mn. prezenta glagola	pītāmo		107,80	181,00	-73,2	-	-	-				
	māknēmo		65,06	135,00	-69,94	-	-	-				
	žīvīmo		87,80	118,00	-30,2	-	-	-				
	\bar{x}	n	86,89	27	144,67	3	-57,78	-	-			
	sd		24,60	32,59								
Imenice u G. jd.	ōpekē		-	-	-	62,22	98,00	-35,78				
	kritikē		-	-	-	90,24	137,00	-46,76				
	sādnicē		-	-	-	136,07	215,00	-78,93				
	\bar{x}	n	-	-	-	96,18	27	150,00	3	-53,82		
	sd					34,02	59,57					
Ukupno trajanje vokala	\bar{x}	n	103,66	153	146,53	17	-42,87	94,89	243	138,56		-43,67
	sd		25,88	29,34			28,81	33,45				

* Negativan broj kazuje da je trajanje vokala kod osječkog govornika kraće od vokala referentne govornice, a pozitivan broj znači da je vokal govornika duži od referentnog vokala.

Tablica 5. Prosječna trajanja zanaglasnih vokala normaliziranog tempa artikulacije (u ms) – usporedba osječkih govornika i modelske govornice kada s namjerom ne izgovara propisane zanaglasne dužine

Kategorija riječi	Riječ	Trajanje 1. zanaglasnog vokala (u ms)			Trajanje 2. zanaglasnog vokala (u ms)						
		Trajanje vokala - govornici	Trajanje vokala - modelska govornica	Razlika u trajanju vokala*	Trajanje vokala – govornici	Trajanje vokala - modelska govornica	Razlika u trajanju vokala*				
Imenice na -ost	spūtānōst	71,76	82,00	-10,24	75,78	62	13,78				
	mīstičnōst	-	-	-	61,48	32	29,48				
	skūčēnōst	-	-	-	82,79	67	15,79				
	nāklonōst	-	-	-	70,37	72	-1,63				
	\bar{x}	n	71,76	9	82,00	1	-10,24	72,61	36	58,25	4
sd		16,60	0,00		23,03	17,97					
Imenice na -ik	prīvātņīk	83,68	63,00	20,68	62,91	48,00	14,91				
	rāzredņīk	-	-	-	71,84	65,00	6,84				
	nāstāvņīk	81,74	45,00	36,74	73,87	88,00	-14,13				
	pūkōvņīk	92,13	58,00	34,13	83,14	81,00	2,14				
	\bar{x}	n	85,85	27	55,33	3	30,52	72,94	36	70,50	4
sd		22,71	9,29		20,03	17,82					
Imenice na -ar	nādņīčār	-	-	-	87,55	93,00	-5,45				
	kōmičār	-	-	-	89,82	55,00	34,82				
	zādruđār	-	-	-	121,19	114,00	7,19				
	\bar{x}	n	-	-	-	99,52	27	87,33	3	12,19	
	sd		-	-	-	29,10	29,91				
Pridjevi na -an i -en	pāsīvan	55,64	36,00	19,64	-	-					
	sīgūran	64,34	101,00	-36,66	-	-					
	zādūžen	90,78	79,00	11,78	-	-					
	rāzdrāgān	80,71	49,00	31,71	63,48	85,00	-21,52				
	nāpōran	58,47	65,00	-6,53	-	-					

Lorna Rajle – Elenmari Pletikos Olof – Blaženka Martinović:
Zanaglasne dužine u osječkom govoru

	zámōran	70,38		69,00		1,38	-		-		
	\bar{x} n	70,05	54	66,50	6	-3,55	63,48	9	85,00	1	-21,52
	sd	22,32		22,77			16,74		0,00		
Pridjevi na -ski i -čki	jãdrãnskĩ	67,92		45,00		22,92	65,98		43,00		22,98
	hrvãtskĩ	72,44		64,00		8,44	43,42		26,00		17,42
	mōrnãrskĩ	73,07		56,00		17,07	56,22		44,00		12,22
	rãdnicĩkĩ	-		-			66,94		56,00		10,94
	\bar{x} n	71,14	27	55,00	3	16,14	58,14	36	42,25	4	15,89
	sd	12,53		9,54			25,42		12,34		
Imenice e-vrste u I. jd.	pũricōm	-		-		-	62,07		59,00		3,07
	vẽzicōm	-		-		-	54,74		51,00		3,74
	pẽrnicōm	-		-		-	59,87		54,00		5,87
	prirodōm	-		-		-	62,54		49,00		13,54
	\bar{x} n	-	-	-	-	-	59,80	36	53,25	4	6,55
	sd	-		-			13,60		4,35		
1. I. jd. prez. glagola na -im, -em	zãdũžĩm	98,74		86,00		12,74	62,27		51,00		11,27
	pōmognẽm	-		-		-	59,78		52,00		7,78
	\bar{x} n	98,74	9	86,00	1	12,74	61,03	18	51,50	2	9,53
	sd	13,08		0			15,99		0,71		
Pridjevi s nast. -og	spãšenōg	-		-		-	69,69		72,00		-2,31
	smũšenōg	-		-		-	77,56		66,00		11,56
	\bar{x} n	-	-	-	-	-	73,62	18	69,00	2	4,62
	sd	-		-			18,98		4,24		
1. I. mn. prezenta glagola	pĩtãmo	65,16		60		5,16	-		-		-
	mãknẽmo	56,39		50		6,39	-		-		-
	živĩmo	65,95		63		2,95	-		-		-
	\bar{x} n	62,50	27	57,67	3	4,83	-	-	-	-	-
	sd	15,64		6,81			-		-		-
Imenice u G. jd.	ōpekẽ	-		-		-	47,29		50,00		-2,71
	kritikẽ	-		-		-	66,57		63,00		3,57
	sãdnicẽ	-		-		-	103,26		98,00		5,26
	\bar{x} n	-	-	-	-	-	72,37	27	70,33	3	2,04
	sd	-		-			29,25		24,83		
Ukupno trajanje vokala	\bar{x} n	73,49	153	63,00	17	10,49	70,04	243	62,81	27	7,23
	sd	21,11		16,69			24,60		20,24		

* Negativan broj kazuje da je trajanje vokala kod osječkog govornika kraće od vokala referentne govornice, a pozitivan broj znači da je vokal govornika duži od referentnog vokala

Uzimajući u obzir kategorije riječi, drugi zanaglasni vokal u imenicama na -ost (*spõtãnōst, mĩsticnōst, skũčenōst, nãklonōst*) kod osječkih govornika traje 87,40 ms (sd = 28,53), što je za 35,10 ms kraće nego kod referentne govornice kada izgovara dužine (čiji vokal traje 122,50 ms, sd = 29,42). Isti je vokal za 14,36 ms duži od vokala govornice kada ne izgovara dužine. Naime, u izgovoru osječkih govornika on traje 72,61 ms (sd = 23,03), a kod referentne govornice kada s namjerom ne izgovara dužine traje 58,25 ms (sd = 17,97). Drugi zanaglasni vokal u imenicama na -ik kod osječkih govornika traje 101,32 ms (sd = 24,13) i prosječno je kraći od referentnog izgovorenog s dužinama za 40,18 ms (koji traje 141,50 ms, sd = 37,57), a gotovo je jednak referentnom bez dužina (duži je tek za 2,44 ms). U imenicama na -ar drugi je zanaglasni vokal kraći od referentnog s dužinama čak za 45,06 ms, a od

referentnog bez dužina duži za 12,19 ms. Vokal u drugom zanaglasnom slogu u pridjevima na -ski i -čki kraći je od referentnog s dužinama za 27,07 ms, a od referentnog bez dužina duži za 15,89 ms. U nastavku za instrumental jednine imenica e-vrste drugi je zanaglasni vokal kod osječkih govornika prosječno kraći od referentnog s dužinama za 60,34 ms, a duži od referentnog bez dužina za 6,55 ms, dok je u nastavku za genitiv jednine od referentnog s dužinama kraći za 53,82 ms, a od referentnog bez dužina duži za 2,04 ms. U nastavcima za 1. l. jd. prezenta glagola na -im i -em kod osječkih je govornika vokal kraći od referentnog s dužinama za 33,59 ms i duži za 9,53 ms od referentnog bez dužina, a kod pridjeva u G ili A jd. na -og kraći je za 65,99 ms od referentnog s dužinama te duži od referentnog bez dužina za 4,62 ms (Tablice 4 i 5). Prema navedenom, vokale u propisano dugim drugim zanaglasnim slogovima u pojedinim kategorijama riječi osječki govornici izgovaraju redovito kraće od referentne govornice kada izgovara propisane zanaglasne dužine, i to u rasponu od 27,07 ms do 65,99 ms, a u usporedbi s govornicom kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine trajanja vokala Osječana uglavnom su nešto duža (u rasponu od 2,04 ms do 15,89 ms), ali ponegdje čak i kraća (u riječi *razdragan* drugi je zanaglasni vokal kraći za 21,52 ms od referentnog bez dužina!). Vidljivo je, dakle, da su Osječani po trajanju drugih zanaglasnih vokala bliži referentnoj govornici koja ne izgovara zanaglasne dužine, što je pokazala i slušna analiza: da se drugi zanaglasni slogovi čuju kao dugi u tek 3,98% (prema sigurnoj procjeni), odnosno u 10,43% slučajeva (prema nesigurnoj procjeni).

Kad je riječ o ostvarajima prvih zanaglasnih dužina gledanim po kategorijama riječi, prvi zanaglasni vokal u imenici *spùtānōst*⁶ kod osječkih ispitanika traje kraće nego kod referentne govornice koja izgovara dužine za 59,57 ms, ali je on za 10,24 ms kraći i od vokala referentne govornice kad ne izgovara dužine.

Prvi zanaglasni vokal u imenicama na -ik prosječno je kraći od referentnog s dužinama za 33,70 ms, a duži od referentnog bez dužina za 30,52 ms. Analizirane imenice na -ar nemaju propisane prve zanaglasne dužine, pa one nisu ni ulazile u statističku obradu, kao ni primjeri genitiva jednine imenica e-vrste, no vokal u prvom zanaglasnom slogu u pridjevima na -ski i -čki kraći je od referentnog izgovorenog s dužinama za 7,02 ms, a od referentnog bez dužina duži za 16,14 ms. Od primjera s propisanom prvom zanaglasnom dužinom u nastavcima za 1. l. jd. prezenta glagola na -im i -em analiziran je samo primjer *zàdūžīm* i u njemu je kod osječkih govornika vokal kraći od referentnog s dužinama za 40,16 ms i duži za

⁶ To je jedina ispitana riječ u toj kategoriji u kojoj je propisana prva zanaglasna dužina, pa nije poznato vrijedi li isto i za ostale imenice na -ost s propisanim prvim zanaglasnim dužinama. Za potvrdu rezultata potrebno je analizirati veći broj riječi.

12,74 ms od referentnog bez dužina, a u pridjeva na -an i -en kraći je za 55,57 ms od referentnog s dužinama te je kraći i od referentnog bez dužina za 3,55 ms. Vokal u slogu s propisanom zanaglasnom dužinom koji se javlja u osnovi 1. l. množine prezenta glagola (*pîtāmo*, *măknĕmo* i *živĭmo*) kod osječkih govornika prosječno je kraći za 57,78 ms od referentnog izgovorenog s dužinama, a za 4,83 ms duži od referentnog vokala izgovorenog bez dužine (Tablice 4 i 5).

U sljedećem koraku važno je usporediti slušnu percepciju ostvaraja ili neostvaraja zanaglasne dužine u pojedinoj riječi s pripadajućim izmjerenim vrijednostima dobivenima akustičkom analizom. Kako je prema slušnoj procjeni utvrđeno da ostvaraj zanaglasne dužine kod osječkih govornika ne ovisi o gramatičkoj kategoriji riječi, odnosno uglavnom se ne ostvaruju standardno propisane etimološke dužine (u sufiksima imenica, padežnim nastavcima za instrumental i genitiv jednine imenica ž. r. e-vrste, u nastavcima pridjeva te u 1. l. jednine i 1. l. množine prezenta glagola), a češće se čuju neposredno iza naglašenog sloga, i to kratkouzlaznog, i(li) na mjestima duljenja pred skupom s prvim članom sonantom te u iskonski dugim slogovima, rezultati akustičke analize prikazani su pojedinačno, neovisno o gramatičkoj kategoriji riječi te u odnosu na rezultate slušne percepcije.

Naime, vokali u zanaglasnim slogovima koji se percipiraju kao dužine u pravilu su kraći od vokala referentne govornice kada izgovara zanaglasne dužine (u 1. zanaglasnom slogu kraći su prosječno za 34,61 ms, a u 2. zanaglasnom slogu za 35,94 ms) – osim 1. zanaglasnog vokala u riječi *jadranski* (koji je duži prosječno za 41,65 ms) (Dodatak, Tablice 10 i 11) i 2. zanaglasnog vokala u riječima *komičar* (koji je kod govornika duži od referentnog za 26,10 ms), *zadrugar* (koji je kod govornika G6 duži od referentnog za 9,2 ms – usp. Dodatak, Tablica 7), *jadranski* (koji je duži od referentnog za 15,80 ms) i *živimo* (koji je kod govornika duži od referentnog za čak 73,40 ms) (Tablice 7 i 11) – a duži su od vokala referentne govornice kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine – osim 1. zanaglasnog vokala u riječima *siguran* (koji je kod govornika kraći od referentnog za 30,56 ms), *zadužen* (koji je kod govornika G7 kraći za 7,02 ms, kod govornika G8 kraći je za 22,68 ms, a kod govornika G9 za 7,22 ms), *mornarski* (koji je kod govornika G3 kraći za 0,83 ms) i *živimo* (koji je kod govornika G4 kraći za 8,4 ms) (Dodatak, Tablice 8 i 12) i 2. zanaglasnog vokala u riječi *zadrugar* (koji je kod govornika G7 kraći za 11,8 ms, a kod govornika G9 za 0,8 ms) (Dodatak, Tablice 9 i 13).

Premda akustička analiza ponegdje potvrđuje rezultate slušne percepcije gdje su zanaglasni slogovi s najdužim izmjerenim vokalom ujedno i procijenjeni dugima (primjerice 2. zanaglasna dužina u riječima *pukovnik*, *komičar*, *nastavnik*, *jadranski*, *zadužim* i *živimo*) (Dodatak, Tablica 7), zanimljivo je da nerijetko u izgovoru

pojedinih riječi i govornika slušnom procjenom nije utvrđen ostvaraj zanaglasne dužine iako njihovi vokali traju podjednako ili čak duže od vokala govornika kod kojega se ostvaraj čuje (primjerice u riječi *privatnik* kod govornika G5 prvi zanaglasni vokal traje 149,3 ms i on se slušnom percepcijom nije doživio kao dug, dok kod govornika G6 isti vokal traje 116,1 ms i on se čak sigurnom procjenom čuo kao dužina – usp. Dodatak, Tablica 6; ili, u riječi *náklonōst* drugi zanaglasni slog, za koji je izmjereno kod ispitanika G3 da vokal traje 128,4 ms, slušnom percepcijom nije utvrđen kao zanaglasna dužina premda je taj isti slog percipiran kao dug kod govornika G7, kod kojega vokal traje tek 98,3 ms – usp. Dodatak, Tablica 7).⁷ Nepouzdanost perceptivno razlikovanje vokala s obzirom na trajanje pokazala su i neka druga istraživanja (primjerice za slovenski, Tivadar 2004).

Navedeno može ukazivati na to da dužina vokala u slogu predstavlja samo jedan od čimbenika koji uvjetuju percipiranje zanaglasnih dužina te da u procjeni ostvaraja zanaglasne dužine ulogu ima trajanje svih glasova u slogu te odnos tona naglašenog i zanaglasnog vokala. To je problem koji bi valjalo ispitati.

4. Zaključak

Rezultati slušne percepcije gdje su autorice rada procjenjivale ostvaraj/neostvaraj zanaglasnih dužina kod 9 osječkih ispitanika pokazuju da se u 71% slučajeva sve tri procjeniteljice potpuno slažu u onome što čuju, u 27% slučajeva slažu se njih dvije, dok se u samo 2% slučajeva sve tri razlikuju u mišljenjima. S obzirom na odstupanja u procjeni, posebno su analizirani podaci sigurne procjene (u kojima su sve tri procjeniteljice jednako čule ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine), a zatim i ukupni podaci sigurne i nesigurne procjene (u kojima su samo dvije procjeniteljice jednako čule ostvaraj ili neostvaraj zanaglasne dužine), no i u jednom i u drugom slučaju dobiveni su slični rezultati: zanaglasne dužine u osječkom govoru, prema slušnoj procjeni, uglavnom se ne ostvaruju (u 87,05% slučajeva sigurne procjene te u 73,55% slučajeva ako su uključeni rezultati i sigurne i nesigurne procjene). Ako se ostvaruju, onda se to uglavnom odnosi na prve zanaglasne dužine, npr. u riječima *pukovnik*, *hrvatski*, *zadužim*, *zadužen*, *mornarski*, *razdragan* i nešto rjeđe u riječima *privatnik*, *živimo*, *nastavnik*, *sputanost*, *pasivan*, *jadranski*, *siguran* i *maknemo* (u 23,91% slučajeva sigurne procjene te u 40,56% slučajeva i sigurne i nesigurne procjene), dok se druge zanaglasne dužine ostvaruju rijetko, npr. u riječima *zadrugar*, *mističnost*, *prirodom*, *pomognem*, *kritike*, *sadnice*, *zadužim*, *naklonost*, *nastavnik* te *razrednik*, *pukovnik*, *komičar*, *jadranski*, *spašenog* i *smušenog* (u

⁷ Takvih je primjera više (usp. Tablice 6, 7, 8, 9).

3,98% sigurno procijenjenih slučajeva ili u 10,43% i sigurno i nesigurno procijenjenih slučajeva). U jednoj se riječi nikada ne ostvaruju obje zanaglasne dužine.

Uključujući, dakle, rezultate i sigurne i nesigurne procjene, dobiveni su podaci takvi da se može ustvrditi da se u osječkom govoru zanaglasna dužina uglavnom ne ostvaruje, a u slučaju kada se ostvaruje, to ne ovisi o gramatičkoj kategoriji riječi, pa se najčešće ne ostvaruju standardno propisane etimološke dužine (u sufiksima imenica, padežnim nastavcima za instrumental i genitiv jednine imenica ž. r. e-vrste, u nastavcima odnosnih pridjeva te u 1. l. jednine i 1. l. množine prezenta glagola), a češće se čuju dužine neposredno iza naglašenog sloga, i to ponajprije iza kratkouzlaznog naglaska i(li) na mjestima duljenja pred skupom s prvim članom sonantom.

Akustička analiza pokazala je da osječki govornici sve zanaglasne vokale koji se propisuju kao zanaglasne dužine izgovaraju znatno kraće od referentne govornice kada ona izgovara riječi s propisanim zanaglasnim dužinama: prvi je kraći prosječno za 42,87 ms, a drugi za 43,67 ms. Međutim u usporedbi s referentnom govornicom kada ne izgovara zanaglasne dužine, zanaglasni vokali kod osječkih govornika prosječno su duži: prvi je duži za 10,49 ms, a drugi za 7,23 ms. Analiza je također pokazala da Osječani druge zanaglasne slogove ponekad izgovaraju čak i kraće od referentne govornice kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine. To ukazuje na reduciranje zanaglasnih dužina, što je potvrdilo rezultate slušne analize (drugi zanaglasni slogovi čuju se kao dugi vrlo rijetko).

Istraživanje je pokazalo da su vokali u slogovima u kojima se percipirala zanaglasna dužina kod Osječana najčešće kraći, i to za oko 35 ms, od vokala referentne govornice kada izgovara zanaglasne dužine, ali i duži za oko 30 – 35 ms od vokala referentne govornice kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine (iako postoje i primjeri koji to pravilo ne potvrđuju). Općeniti je zaključak, dakle, da je akustička analiza pokazala kako percipirane zanaglasne dužine (posebice kada je riječ o prvim zanaglasnim slogovima iza kratkouzlaznog naglaska i(li) ispred skupa s prvim članom sonantom, a nešto rjeđe i u iskonski dugim slogovima ili dužini u osnovi) u osječkome urbanom govoru traju kraće od onih kod referentne govornice kad izgovara dužinu te istodobno duže kad referentna govornica ne izgovara dužinu.

Iako akustička analiza ponegdje potvrđuje rezultate slušne percepcije gdje su zanaglasni slogovi s najdužim izmjerenim vokalom ujedno i procijenjeni dugima (primjerice u riječima *pukovnik*, *komičar*, *nastavnik*, *jadranski*, *zadužim* i *živimo*), zanimljivo je da se nerijetko u izgovoru pojedinih primjera slušnom procjenom ne utvrđuje ostvaraj zanaglasne dužine iako njihovi vokali traju podjednako ili čak duže od vokala govornika kod kojeg se ostvaraj čuje, i obratno: vokali u slogovima za

koje je procijenjen ostvaraj zanaglasne dužine ponekad su kraći od vokala koji se nalaze u slogovima za koje je procijenjeno da se zanaglasna dužina nije ostvarila, a sve, moguće je, zbog glasovne okoline i trajanja naglasaka koji joj prethodi. Navedeno može ukazivati na to da dužina vokala u slogu predstavlja samo jedan od čimbenika koji uvjetuju percipiranje zanaglasnih dužina te je moguće da na procjenu njihova ostvaraja utječe i trajanje svih glasova u slogu te odnos tona naglašenog i zanaglasnog vokala.

Literatura

- Bakran, Juraj. 1996. *Zvučna slika hrvatskoga govora*. Zagreb: Ibis grafika.
- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Benić, Mislav. 2007. Osnovni podaci o osječkoj akcentuaciji. *Filologija* 48. 1–28.
- Jelaska, Zrinka. 2004. *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Lehiste, Ilse. 1970. *Suprasegmentals*. Cambridge, Massachusetts: MIT Press.
- Martinović, Blaženka. 2014. *Na putu do naglasne norme (oprimereno imenicama)*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada i Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- Martinović, Blaženka. 2017. Kodifikacija hrvatske naglasne norme (ili kako naši priručnici govore). *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 43(1). 95–106.
- Matešić, Mihaela. 2009. Hrvatska ortoepija između norme i uzusa. U Badurina, Lada i dr. (ur.), *Jezični varijeteti i nacionalni identitet, Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini*, 291–306. Zagreb: Disput.
- Pletikos Olof, Elenmari. 2013. Akustičke različitosti naglasaka hrvatskoga štokavskoga sustava kod govornika iz Slavonije i Dalmacije. U Turk, Marija (ur.), *A tko ide? / A hto tam idze? Hrvatski prilozi XV. Međunarodnom slavističkom kongresu*, 351–376. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada. Hrvatsko filološko društvo.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Škarić, Ivo. 1991. Fonetika hrvatskoga književnog jezika. U Babić, Stjepan; Brozović, Dalibor; Moguš, Milan; Pavešić, Slavko; Škarić, Ivo; Težak, Stjepko; Katičić, Radoslav (ur.), *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, 61–378. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Globus (Nakladni zavod).
- Škarić, Ivo; Lazić, Nikolaj. 2002. Vrijednosni sudovi o hrvatskim naglascima. *Govor* 19(1). 5–34.
- Tivadar, Hotimir. 2004. Fonetično-fonološke lastnosti samoglasnikov v sodobne knjižnem jeziku. *Slavistička revija* 52(1). 31–48.

DODATAK

Tablica 6. Trajanje* prvih zanaglasnih dužina u ispitivanim riječima kod svakog govornika (u ms) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada izgovara propisane zanaglasne dužine**

	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	\bar{x}	Sd	Ref. gov.
sputanost	85,24	126,3	86,34	97,35	100,3	76,6	79,74	69,6	74,39	88,43	17,45	148
mističnost	81,16	53,21	44,95	40,77	60,16	38,4	38,39	77,49	40,14	52,74	16,77	41
skučenost	74,92	87,23	84,29	55,27	74,76	107,6	73,12	95,66	67,87	80,08	15,55	76
naklonost	45,94	80,07	79,38	65,34	69,82	77,38	73,78	61,26	79,63	70,29	11,33	61
privatnik	126,3**	124,2	125,4	95,03	149,3	116,1**	116,7	85,67	103,6	115,81	18,98	159
nadničar	94,31	77,21	81,28	85,41	105,5	84,82	81,43	69,07	62,1	82,35	12,79	72
pukovnik	100,1	151**	99,53	146,4**	141**	158,6**	113,8**	146**	163,5**	135,53	24,57	174
komičar	73,91	92,9	72,72	108,8	93,49	135,8	61,17	55,54	46,86	82,36	28,26	66
zadrugar	68,31	72,62	64,27	59,29	57,53	86,58	58,44	105	110,2	75,80	20,19	44
nastavnik	110,5	111,5	99,39	105,8	69,8	116,9	111,6	119	105,5	105,55	14,67	125
razrednik	79,84	90,51	65,87	81,46	57,94	101	68,53	102,2	70,33	79,74	15,64	63
pasivan	57,01	73,69	90,43	69,17	70,92	118,7**	103,9	51,96	82,12	79,76	21,60	146
siguran	87,45	96,24	108	65,67	94,24	125,1	86,58	65,56	97,79	91,85	18,88	171
zadužen	122,6	147,1	136,9	132,7**	133,6	153,3	113	87,37	107,6	126,00	20,68	158
razdragan	138,8	138,3	107,2	90,11	95,86	137,5**	131,1	105**	119,4	118,14	19,21	147
naporan	75,69	117,7	109,9	114	112,9	87,78	114,8	64,33	101	99,79	19,39	175
zamoran	115,7	116	110,2	102,5	72,41	144,5	128,5	91,49	108,8	110,00	20,66	162
jadranski	89,71	93,63	75,48	71,84	75,35	102,8	120,5	76,21	83,95	87,71	15,97	70
hrvatski	121,4	121,1**	115,4	115,1	121,8**	137,7**	120,7**	93,13	123,3**	118,85	11,65	141
mornarski	92,8	77,03	72,9	80,75	91,35	93,2**	112,6	87,55	86,99	88,63	11,56	105
radnički	71,63	64,36	70,06	53,25	70,26	63,63	62,64	43,71	55,89	61,71	9,23	55
maknemo	53,99	71,3	89,43	32,1	65,72	92,24	62,38	59,8	58,62	65,06	18,23	135
puricom	90,02	85,04	66,45	61,79	93,52	115,8	47,61	63,98	66,91	76,79	20,88	55
vezicom	70,38	68,23	73,96	59,14	83,69	110,1	53,76	53,69	58,34	70,14	18,01	52
zadužim	109,5	147,8	149,4**	136,7**	135	135,1	130,9	150,9	127,2	135,84	12,99	176
pomognem	80,5	95,19	83,57	86,67	90,17	100,6	85,59	85,49	97,27	89,45	6,82	85
pitamo	121,6	99,44	131,8	102	109,8	96,56	119,1	85,09	104,9	107,80	14,37	181
spašenog	47,93	87,54	80	69,46	61,58	98,84	75,84	62,87	64,75	72,09	15,29	67
smušenog	75,28	95,45	67,96	78,84	86,63	90	88,18	82,56	74,62	82,17	8,74	54
živimo	88,34	116,9**	115,2	76,3	54,21	75,99	78,99	85,69	98,6	87,80	19,98	118
pernicom	87,1	74,84	88,13	55,36	86,88	121,1	45,39	68,74	75,06	78,07	21,80	90
prirodom	100,2	81,67	87,22	99,96	87,09	87,87	86,73	80,45	73,22	87,15	8,68	89
opeke	67,65	70,54	56,8	54,17	50,81	79,02	59,46	73,36	53,69	62,83	10,04	49
kritike	82,18	79,29	63,04	27,25	46	72,21	64,61	44,82	45,61	58,33	18,46	60
sadnice	97,03	94,14	86,37	82,07	55,35	97,88	82,51	65,76	52,38	79,28	17,43	55

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala; ** Osjenčane su vrijednosti vokala u slogovima s percipiranom zanaglasnom dužinom; ** Sigurno procijenjene zanaglasne dužine

Tablica 7. Trajanje* drugih zanaglasnih dužina u ispitivanim riječima kod svakog govornika (u ms) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada izgovara propisane zanaglasne dužine**

2. ZD	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	\bar{x}	Sd	Ref. gov.
sputanost	107,8	138,4	112,3	70,01	85,62	95,32	87,02	29,36	63,87	87,75	31,49	101
mističnost	59,01	64,58	85,81	46,96	78,26	74,37	91,43	54,61	69,81	69,43	14,63	111
skučenost	120,2	127,7	159,8	81,06	103,7	86,87	110,1	80,29	116,3	109,56	25,57	166
naklonost	117,4	68,81	128,4	48,3	79,53	81,53	98,3	49,65	74	82,88	27,59	112
privatnik	106,3	75,6	86,62	92,49	59,04	102,4	69,55	64,07	83,66	82,19	16,53	92
nadničar	94,47	122,3	105	104	149	133,7	116,6	116,3	114,8	117,36	16,42	169
pukovnik	118,6	116	120	103,7	128,5	140	110	94,24	99,01	114,46	14,51	136
komičar	175,1 [“]	123,9	97,78	115	103,5	117,2	114,8	121,5	81	116,63	25,74	149
zadrugar	151,8	159,9	151,9	117,6	123	210,2 [“]	138,4 [“]	156,7 [“]	139,1 [“]	149,84	26,95	201
nastavnik	132,4	113,4	124,5	94,62	103,6	65,68	113,2	52,63	113,9	101,55	26,55	158
razrednik	126,8 [“]	126,3	116,8	68,89	100,3	121,3	134,1	58,02	111,4	107,10	26,73	180
pasivan	109,1	100,7	105,7	87,31	114,2	81,72	106,2	105	104,4	101,57	10,43	147
siguran	105,6	124,3	101,1	73,08	81,73	82,81	94,4	75,82	94,89	92,63	16,31	109
zadužen	133,1	101,1	110,6	97,96	91,6	111,1	88,74	101,2	84,55	102,22	14,71	115
razdragan	115,4	119,8	123,9	106,3	118,2	111,8	83,76	92,87	77,3	105,47	16,84	138
naporan	123,8	126,9	126	97,65	121,2	195,9	112,2	88,93	130,8	124,84	30,20	112
zamoran	114,9	111,3	127,3	102,4	100,4	142	106,7	120,3	100,5	113,98	13,96	110
jadranski	65,98	92,94	87,74	157,8	76,43	116,9	97,75	85,61	160,5	104,62	33,94	142
hrvatski	91,9	60,6	75,63	73,32	61,33	86,03	86,77	71,88	85,05	76,95	11,29	109
mornarski	57,58	65,42	59,44	61,11	72,07	65,8	74,32	78,49	61,13	66,15	7,28	72
radnički	102,3	70,72	76,12	52,5	55,53	75,26	128,3	50,43	81,78	76,99	25,25	110
maknemo	139,3	104,1	97,07	74,73	76,54	113,5	65,3	47,59	121,7	93,32	29,50	80
puricom	89,4	87,26	86,74	58,33	69,81	91,06	73,02	53,87	90,16	77,74	14,45	125
vezicom	56,47	64,84	103,3	54,42	78,67	107	60,88	30,79	63,84	68,91	24,12	153
zadužim	97,71	86,14	93,57	70	87,29	84,86	111,3	51,57	90,71	85,90	16,96	115
pomognem	77,03	82,2	107,1	73,59	122,2	125,1 [“]	123,7	70,52	108,8	98,91	22,95	137
pitamo	166,2	126	124	118,3	135	82,09	105,4	102,6	100,1	117,73	24,29	126
spašenog	131,7	126,3	110,8	86,57	111,3	102,1	78,47	51,67	89,27	98,69	25,06	167
smušenog	118,3	108	124,9	101,9	121,9	100,6	93,46	77,84	92,16	104,33	15,52	168
živimo	177,4	104,7	94,86	85,96	124,6	120,1	125,1	98,14	114,9	116,18	26,77	104
pernicom	102,4	89,68	105,1	78,03	86,26	95,36	64,54	63,32	86,65	85,70	14,88	142
prirodom	82,2	101	104,2	67	99,8	76,6	76,6	57,4	93,8	84,29	16,40	138
opeke	81,31	67,07	69,61	45,35	60,62	56,04	56,91	67,72	55,37	62,22	10,45	98
kritike	97,39	105,6	78,9	100,6	79,4	85,04	88,07	79,61	97,52	90,24	10,24	137
sadnice	142,3	148,9	138,5	161,3	110,9	127,5	145,7	97,69	151,7	136,07	20,49	215

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala; ** Osjenčane su vrijednosti vokala u slogovima s percipiranom zanaglasnom dužinom; ” Sigurno procijenjene zanaglasne dužine

Lorna Rajle – Elenmari Pletikos Olof – Blaženka Martinović:
Zanaglasne dužine u osječkom govoru

Tablica 8. Trajanje* prvih zanaglasnih dužina u ispitivanim riječima kod svakog govornika (u ms) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine**

l. ZD	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	\bar{x}	Sd	Ref. gov.
sputanost	67,24	109	64,26	82,98	78,6	66,91	55,68	64,81	56,34	71,76	16,60	82
mističnost	76,61	48,55	39,9	36,25	55,27	33,78	33,2	72,87	35,37	47,98	16,86	34
skučenost	63,34	75,76	70,42	44,38	63,35	98,13	60,31	84,42	56,15	68,47	15,98	55
naklonost	37,05	70,91	74,01	56,26	62,12	66,16	68,22	51,24	72,18	62,02	12,01	70
privatnik	101,1**	93,63	79,55	64,53	119,1	92,4**	78,54	59,74	64,52	83,68	19,64	63
nadničar	79,96	63,69	69,59	71,21	92,44	70,54	69,48	54,83	49,27	69,00	12,73	67
pukovnik	61,61	106,2**	45,28	104,8**	92,21**	127,9**	61,66**	112,2**	117,3**	92,13	29,00	58
komičar	61,6	82,98	63,86	97,39	83,05	124,6	52,4	43,37	36,28	71,72	28,08	67
zadrugar	63,86	68,82	61,99	54,44	53,52	82,58	55,4	100,3	106	71,87	19,89	47
nastavnik	89,46	90,46	60,58	82,87	46,87	104,8	76,12	107,5	76,99	81,74	19,52	45
razrednik	70,01	81,09	57,75	71,47	48	90,24	60,14	91,5	61,24	70,16	15,02	59
pasivan	40,54	66,31	54,55	44,39	38,12	104,5**	62,92	40,3	49,19	55,64	20,89	36
siguran	65,63	66,48	73,32	40,93	65,62	98,54	55,86	42,28	70,44	64,34	17,33	101
zadužen	92,46	111,4	94,59	102,2**	95,38	120,9	71,98	56,32	71,78	90,78	20,63	79
razdragan	104	94,53	57,29	52,07	51,28	117,7**	88,96	81,38**	79,16	80,71	23,47	49
naporan	44,93	75,32	54,27	65,99	67,8	58,55	71,33	34,29	53,73	58,47	13,23	65
zamoran	84,36	73,24	61,23	67,94	36,51	103,4	85,51	54,61	66,59	70,38	19,44	69
jadranski	69,78	73,31	54,76	53,51	54,85	83,53	99,88	57,65	64	67,92	15,69	45
hrvatski	72,8	79,12**	65,79	70,12	74,56**	92,86**	70,2**	51,47	75,02**	72,44	11,00	64
mornarski	77,91	61,65	55,17	67,88	73,84	79,36**	93,81	77,97	70,02	73,07	11,21	56
radnički	68,28	60,76	65,93	50,24	66,54	60,28	60,3	41,21	52,65	58,47	8,86	45
maknemo	58,33	62,03	68,41	31,12	52,12	83,59	46,06	61,92	43,91	56,39	15,29	50
puricom	76,75	74,36	56,21	48,1	82,56	104	36,66	51,07	55,65	65,03	20,91	53
vezicom	57,88	56,14	63,76	47,49	73	98,84	43,08	40,2	47,16	58,62	18,35	48
zadužim	83,25	110,4	102,6**	105,4**	88,33	102,2	86,38	122,1	87,94	98,74	13,08	86
pomognem	53,07	67,51	54,79	58,93	61,71	72,59	56,98	57,67	68,63	61,32	6,78	54
pitamo	84,59	71,29	70,59	62,59	59,53	73,82	67,06	47,82	49,12	65,16	11,83	60
spašenog	79,11	76,6	60,96	58,4	50,85	87,69	65,09	51,47	53,85	64,89	13,30	58
smušenog	65,65	86,49	66,21	68,95	84,69	80,79	85,99	71,36	69,22	75,48	8,85	73
živimo	67,57	98,14**	85,69	54,6	34,42	55,33	55,83	66,06	75,87	65,95	18,92	63
pernicom	70,28	57,48	66,91	39,09	66,91	104,3	27,91	53,2	56,05	60,23	21,50	57
prirodom	86,18	67,74	75,04	86,16	74,5	74,55	73,81	65	60,24	73,69	8,71	83
opeke	56,71	59,18	46,14	42,51	40,54	68,38	49,27	60,54	42,61	51,76	9,78	44
kritike	66,23	66,34	49,41	13,85	31,87	59,19	51,41	32,43	32,76	44,83	18,09	45
sadnice	91,88	89,81	82,33	76,1	50,86	92,9	77,85	60,13	47,16	74,34	17,55	54

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala; ** Osjenčane su vrijednosti vokala u slogovima s percipiranom zanaglasnom dužinom; † Sigurno procijenjene zanaglasne dužine

Tablica 9. Trajanje drugih zanaglasnih dužina* u ispitivanim riječima kod svakog govornika (u ms) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine**

2. ZD	G1	G2	G3	G4	G5	G6	G7	G8	G9	\bar{x}	Sd	Ref. gov.
sputanost	95,43	126,5	97,74	59,69	71,23	87,59	71,32	21,03	51,5	75,78	30,55	62
mističnost	57,99	59,81	68,79	46,65	66,32	71,09	69,96	51,17	61,53	61,48	8,53	32
skučenost	93,63	101,9	115,6	59,81	78,42	76,76	74,13	56,29	88,62	82,79	19,21	67
naklonost	105,9	57,71	111,3	37,07	66,1	73,71	81,46	39,93	60,18	70,37	25,95	72
privatnik	89,67	56,91	62,04	73,83	40,53	86,4	47,93	47,19	61,68	62,91	17,31	48
nađničar	69,46	92,8	65,48	78,19	117	108,3	78,54	96,66	81,54	87,55	17,41	93
pukovnik	88,86	84,29	85,14	72,96	95,46	112,8	75,89	66,04	66,79	83,14	14,94	81
komičar	157,9 [“]	92,91	60,73	92,86	75,5	93,84	77,18	103,6	53,87	89,82	30,34	55
zadrugar	127,5	130,1	109,4	96,65	94,96	182,1 [“]	102,2 [“]	134,6 [“]	113,2 [“]	121,20	27,07	114
nastavnik	106,9	87,85	85,51	67,6	76,6	46,87	76,7	34,18	82,67	73,87	21,95	88
razrednik	95,21 [“]	88,71	60,66	39,52	70,11	102,6	81,78	38,84	69,18	71,84	22,75	65
pasivan	84,87	81,3	71,15	64,69	81,25	58,73	68,94	83,33	71,38	73,96	9,16	73
siguran	88,85	105,4	81,07	55,56	63,14	117,2	75,24	58,7	76,65	80,19	20,83	79
zadužen	105,1	72,91	82,09	69,93	63,26	82,94	60,28	73,13	56,31	74,00	14,79	85
razdragan	73,92	76,72	79,71	64,24	75,02	73,14	40,99	53,5	34,12	63,48	16,74	85
naporan	100,2	102,6	101	73,69	96,79	172,4	87,89	65,33	106,3	100,70	30,28	84
zamoran	93,08	91,56	108,6	81,22	79,47	121,9	86,95	100,1	80,63	93,72	14,31	99
jadranski	25,79	48,16	38,46	136,2	29,64	84,82	49,62	61,2	120	65,98	39,53	43
hrvatski	55,11	34,74	33,95	42,58	26,79	55,47	46,89	46,47	48,79	43,42	9,84	26
mornarski	47,86	55,44	48,2	52,48	60,95	56,64	62,49	71,62	50,3	56,22	7,77	44
radnički	91,57	58,41	60,36	44,03	42,38	64,57	124,1	45,26	71,78	66,94	26,50	56
maknemo	133,6	96,24	87,29	68,15	67,94	105,7	56,27	41,5	112,9	85,51	29,56	60
puricom	81,57	66,06	63,24	52,62	50,05	75,81	53,17	44,16	71,93	62,07	12,83	59
vezicom	53,74	57,21	73,74	41,77	54,75	89,33	36,84	39,59	45,67	54,74	17,19	51
zadužim	82,36	62,31	62,51	50,79	56,35	64,47	82	34,2	65,4	62,27	14,84	51
pomognem	48,99	50,23	57,61	40,6	77,8	88,05 [“]	76,94	36,27	61,57	59,78	17,87	52
pitamo	135,2	97,12	87,24	86,74	100,9	54,53	70,82	71,53	64,65	85,42	24,12	75
spašenog	105,6	96,98	70,14	61,02	74,74	79,65	42,8	37,69	58,54	69,69	22,66	72
smušenog	100,2	87,83	83,66	84,53	81,18	81,2	53,55	64,28	61,63	77,56	14,73	66
živimo	157,4	85,88	69,8	65,43	105,2	100,1	103,7	78,82	93,74	95,56	27,27	64
pernicom	80,69	65,77	65,39	58,61	51,65	73,69	40,18	46,87	56	59,87	12,90	54
prirodom	65,15	83,49	70,88	48,32	70,2	53,51	50,02	53,6	67,69	62,54	11,84	49
opeke	65,71	53,71	52,48	33,67	41,34	38,75	37,17	62,34	40,47	47,29	11,60	50
kritike	72,93	81,07	45,19	89,19	50,41	58,67	57,58	68,61	75,47	66,57	14,61	63
sadnice	114,1	103,1	86,45	150,3	68,53	95,7	106,9	79,61	124,7	103,30	24,77	98

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala; ** Osjenčane su vrijednosti vokala u slogovima s percipiranom zanaglasnom dužinom; ” Sigurno procijenjene zanaglasne dužine

**Lorna Rajle – Elenmari Pletikos Olof – Blaženka Martinović:
Zanaglasne dužine u osječkom govoru**

Tablica 10. Trajanje vokala* osječkih govornika u slogovima s percipiranim prvim zanaglasnim dužinama (uključujući i sigurnu i nesigurnu procjenu) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada izgovara zanaglasne dužine

Riječ	Trajanje vokala govornika* (\bar{x}) (ms)	Sd	Trajanje vokala referentne govornice (ms)	Razlika u trajanju vokala (govornikov kraći od referentnog)	Razlika u trajanju vokala (govornikov duži od referentnog)
sputanost	111,83	20,47	148	36,17	-
privatnik	120,83	5,19	159	38,17	-
pukovnik	145,76	16,08	174	28,24	-
nastavnik	112,40	9,33	125	12,60	-
pasivan	111,30	10,47	146	34,7	-
siguran	97,79	0	171	73,21	-
zadužen	116,15	17,50	158	41,85	-
razdragan	128,35	13,60	147	18,65	-
jadranski	111,65	12,52	70	-	41,65
hrvatski	124,33	6,61	141	16,67	-
mornarski	89,01	14,05	105	15,99	-
maknemo	59,8	0	135	75,2	-
zadužim	141,17	9,59	176	34,83	-
živimo	94,37	17,58	118	23,63	-
Razlika (srednja vrijednost)				34,61	41,65
Sd				19,95	0

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala

Tablica 11. Trajanje vokala* osječkih govornika u slogovima s percipiranim drugim zanaglasnim dužinama (uključujući i sigurnu i nesigurnu procjenu) – usporedba s modelskom govornicom hrvatskog standarda kada izgovara zanaglasne dužine

Riječ	Trajanje vokala govornika* (\bar{x}) (ms)	Sd	Trajanje vokala referentne govornice (ms)	Razlika u trajanju vokala (govornikov kraći od referentnog)	Razlika u trajanju vokala (govornikov duži od referentnog)
mističnost	72,09	3,22	111	38,91	-
naklonost	98,30	0	112	13,70	-
pukovnik	118,60	0	136	17,40	-
komičar	175,10	0	149	-	26,10
zadrukar	159,35	26,45	201	41,65	-
nastavnik	132,40	0	158	25,60	-
razrednik	126,80	0	180	53,20	-
pasivan	100,70	0	147	46,30	-
jadranski	157,80	0	142	-	15,80
zadužim	111,30	0	115	3,70	-
pomognem	123,65	2,05	137	13,35	-
spašenog	126,30	0	167	40,70	-
smušenog	108,00	0	168	60,00	-
živimo	177,40	0	104	-	73,40
prirodom	88,80	17,25	138	49,20	-
kritike	99,06	2,18	137	37,94	-
sadnice	153,50	11,03	215	61,50	-
Razlika (srednja vrijednost)				35,94	38,43
Sd				18,35	30,72

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala

Tablica 12. Trajanje vokala* u slogovima s percipiranim prvim zanaglasnim dužinama (uključujući i sigurnu i nesigurnu procjenu) – usporedba s modelskom govornicom kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine

Riječ	Trajanje vokala govornika* (\bar{x}) (ms)	Sd	Trajanje vokala referentne govornice (ms)	Razlika u trajanju vokala (govornikov kraći od referentnog)	Razlika u trajanju vokala (govornikov duži od referentnog)
sputanost	95,99	18,40	82	-	13,99
privatnik	91,42	9,41	63	-	28,42
pukovnik	103,18	21,40	58	-	45,18
nastavnik	95,19	17,42	45	-	50,19
pasivan	83,71	29,40	36	-	47,71
siguran	70,44	0	101	30,56	-
zadužen	81,69	17,66	79	-	2,69
razdragan	94,29	14,60	49	-	45,29
jadranski	91,71	11,56	45	-	46,71
hrvatski	77,43	8,11	64	-	13,43
mornarski	72,31	13,62	56	-	16,31
maknemo	61,92	0	50	-	11,92
zadužim	102,80	13,17	86	-	16,80
živimo	73,67	18,49	63	-	10,67
Razlika (srednja vrijednost)				30,6	26,87
Sd				0	17,51

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala

Tablica 13. Trajanje vokala* u slogovima s percipiranim drugim zanaglasnim dužinama (uključujući i sigurnu i nesigurnu procjenu) – usporedba s modelskom govornicom kada s namjerom ne izgovara zanaglasne dužine

Riječ	Trajanje vokala govornika* (\bar{x}) (ms)	Sd	Trajanje vokala referentne govornice (ms)	Razlika u trajanju vokala (govornikov kraći od referentnog)	Razlika u trajanju vokala (govornikov duži od referentnog)
mističnost	66,31	6,76	32	-	34,31
naklonost	81,46	0	72	-	9,46
pukovnik	88,86	0	81	-	7,86
komičar	157,90	0	55	-	102,90
zadrukar	131,60	27,5	114	-	17,60
nastavnik	106,9	0	88	-	18,90
razrednik	95,21	0	65	-	30,21
pasivan	81,30	0	73	-	8,30
jadranski	136,20	0	43	-	93,20
zadužim	82,00	0	51	-	31,00
pomognem	82,93	7,25	52	-	30,93
spašenog	96,98	0	72	-	24,98
smušenog	87,73	0	66	-	21,73
živimo	157,40	0	64	-	93,40
prirodom	68,50	21,20	49	-	19,50
kritike	82,33	9,70	63	-	19,33
sadnice	128,60	30,69	98	-	30,60
Razlika (srednja vrijednost)				-	34,95
Sd					30,53

*Trajanje vokala označava normaliziranu vrijednost prema tempu artikulacije modelske govornice hrvatskog standarda, a ne stvarno izmjereno trajanje vokala

Adrese autorica:

Filozofski fakultet Osijek
Lorenza Jägera 9, Osijek
E-mail: lorna.rajle@gmail.com

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, Zagreb
E-mail: epletikos@ffzg.hr
Filozofski fakultet

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
I. Matetića Ronjgova 1, Pula
E-mail: bmartino@unipu.hr

POST-ACCENTUAL LENGTHS IN THE SPEECH OF OSIJEK

One of the unstable spots of the Croatian orthoepic norm is the accentual system and the pronunciation of post-accentual lengths. Recent research on Croatian speech indicates that long and short post-accentual syllables in Croatian urban dialects are mostly not distinguished, and even in the dialects with the Neoštokavian four-accent system the long post-accentual syllables are being reduced (Pletikos Olof 2013). This phenomenon is frequently attributed to the markedness and the low level of prestige of post-accentual lengths among speakers of Croatian (Škarić & Lazić 2002). Because the standard norm should determine the stylistically neutral and the unmarked, linguists quietly accept the lapse from the regulations in this segment. In the light of studying Croatian urban dialects, this paper aims to describe the realizations of post-accentual lengths in the speech of Osijek, particularly in genitive and instrumental cases of e-declension nouns, in some suffixes, and in the present tense and definite adjective forms. The results are compared with the lengths produced by a model speaker of Standard Croatian when she is intentionally producing and not producing the length. The lengths in her speech are taken as a reference point for the categories of *long* and *short*. Previous research has shown that in Osijek, whose speech belongs to the Neoštokavian four-accent system, the lengths not immediately following rising accents most commonly disappear, and the lengths following rising accents weaken (but they do not disappear), especially those following the long-rising accent (Benić 2007). Still, a systematic description of post-accentual lengths for the mentioned word categories does not exist. This research is based on the speech analysis of people from Osijek who read sentences saturated with words with lengths. The results have shown that there is a tendency to reduce post-accentual lengths in certain forms, but the phenomenon is rather rare after rising accents.

Key words: post-accentual lengths; urban speeches; speech of Osijek; usage; norm.